

nak bizonyult. Az említett korok hadvezéreinek is mindig szemmel kellett tartaniuk: ha győzni akarnak, valami újjal kell meglepni ellenfelüket. S ez az útkeresés, a győzni akarás volt az a lendítő erő, ami végül is elvezetett egészen napjainkig.

E műben közölt írásokban a figyelmes olvasó bizonyára sok olyan kérdéssel találkozhat, amely a ma hadtudományának is fontos elemét képezi. Csupán emlékeztetőül néhány példa: a szemelvények bőven foglalkoznak például a hadseregszervezet korszerű kialakításának, a katonák kiképzésének, erkölcsi arculatának kialakításával, a hadsereg utánpótlásának, anyagi ellátásának fontosságával, harci alkalmazásának, vezetésének és tartalékképzésének problémáival, a hadkiegészítés, utánpótlás, tisztképzés kérdéseivel és más — nemcsak történeti értékű — tanulságos kérdéssel. Más szóval ebből a gyűjteményes kiadványból világosan kirajzolódik annak a töretlen

fejlődésnek a vonala, amely napjainkig ér. Az egyes időszakok hadtudományára — nevezzük így —, vagy az egyes gondolkodók irodalmi alkotása mind-mind egy-egy építőköve a mai hadtudomány rendszerének.

Úgy gondolom, e rövid ismertetőből kitűnik, hogy ez a mű nem valamiféle hadművészettörténeti összefoglaló, hanem az V. és a XIX. század közötti időszak katonai irodalmából válogatott írások gyűjteménye.

A benne levő harmincnégy szemelvény olyan szerzők tollából származik, mint Machiavelli, Nassaui János, Vauban, Montecuccoli, II. Frigyes, Rumjancev, Szulovrov, Napóleon, Jomini, Károly főherceg, Davidov, és mások. A kötetet bevezető igényesen megírt tanulmány pedig tájékoztatást nyújt a szemelvények megértéséhez és eligazítja az olvasót az egyes történelmi korokból származó írások roppant változatos halmazában.

Sztana Béla

NYIKOLÁJ NYIKOLÁJEVICS MOLCSANOV

DE GAULLE TÁBORNOK

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1974., 568 p.)

A nyolcvanadik születésnapjához közeledő Charles de Gaulle 1970. november 9-én este, hét óra előtt néhány perccel, Colombey-i kastélyának könyvtárában pasziánszt rak ki. Egyszer csak kiesik kezéből a kártya. Feláll és görcsösen melléhez kapva, hörgő hangon felkiált: „Jaj, de fáj! Itt, a hátam...” Majd elveszti eszméletét és oldalára zuhan.

Az óramutató a halál pillanatában tizenkilenc óra, három percet jelez.

Az agg tábornok személyében nemcsak Franciaország, hanem kora burzsoá világának egyik legnagyobb, legellenmondásosabb és legrejtélyesebb, nagy műveltségű és előrelátó politikusa távozott az élők sorából.

Ki volt hát valójában de Gaulle, akinek nevét 1940-ben ismerte meg a világ? Honnan jött és miként vált századunk egyik legenergiusabb politikusává? Milyen környezeti hatások, társadalmi tényezők és személyi tu-

lajdonságok formálták jellemét és világnézetét? Melyek voltak azok a mélyen gyökerező eszmék, amelyek életében vezérelték, s amelyek halála után is oly elevenen élnek és hatnak nemcsak a francia burzsoá politikusokra, hanem Nyugat-Európa néhány évtizedes fejlődésének alakulására is?

Ezekre a rendkívül izgalmas kérdésekre igyekszik válaszolni Molcsanov de Gaulle életéről és tevékenységéről szóló könyve. Művéből végül is kikeredik e rendkívüli egyéniség portréja, hiszen a szerző válaszol csaknem valamennyi felmerülő kérdésre.

Molcsanov nyomán mindenekelőtt szóljunk néhány szót a tábornok ifjúságáról, s arról a miliőről, mely meghatározta jelleme fejlődésének irányát. De Gaulle már gyermekéveiben megismerkedett apja elbeszélései nyomán őseivel, akik évszázadokon át segítettek a királyoknak „megteremteni” Franciaországot. Ősi francia nemesi

családból származik, kortársai közül sem mindenki dicsekedhet azzal, amivel ő, hogy tudniillik Fülöp Ágost király már 1210-ben, Elbenben, hűbéri birtokot adományozott ősenek, Richard de Gaullenak. A de Gaulle-ok családfája mindig új és új ágakat hoz, és a történelem lapjain hol egyik, hol másik lezármazottja szerepel annak a családnak, amelynek neve annyira hasonlít az ősi Galliához, a mai Franciaország régi nevéhez.

Charles de Gaulle elődei a XVIII. század elejére a „kardforgató nemeség” képviselőiből „a palást arisztokratáivá” válnak. Helytartók, parlamenti, bírósági tanácsosok, ügyvédek, ügyészek váltják egymást a családi névsorban. Apja, Henri de Gaulle hadmérnök főiskolára került, de később szakított a tiszti pályával és tisztviselő lett. Később tanári állást vállalt a „Szeplőtelen Fogantatás” jezsuita kollégiumban. Irodalmat, filozófiát és matematikát tanított. 1886-ban elvette unakanóvérét, a csinos Jeanne Maillet-t. Ebből a házasságból született, második fiúként, 1890. november 22-én Charles.

De hagyjuk a családfát és szóljunk néhány szót arról a szellemi légkörrel, amelyben az életbe lépő ember felnőtt és nevelkedett! Szülei, akik Észak-Franciaországból származtak — amely mindig a katolicizmussal párosuló nacionalizmus középpontjának számított —, már zsenge gyermekora óta azt oltották Charles-ba, hogy — valami szerencse folytán — ő a valamikor oly dicső, igaz, később kissé elszorvadt család jeles képviselője lesz. Sohasem mulasztották el hangsúlyozni a gyermeknek, hogy az ilyen származású embernek sohasem szabad elfeledkezni történelmi küldetéséről, hogy meg kell őriznie „a nemzet magasztos arculatát”, a haza és a katolikus hit támaszának kell lennie.

Minden módon arra törekedtek, hogy Charles megértse, ő az igazi elithez tartozik, melynek istentől eredő elhivatottsága, hogy a francia szellem hordozója legyen. Az óhajuk megvalósulásában őszintén bízó szülők ilyen elvek alapján való nevelést vártak a Vangirard úti jezsuita kollégiumtól is, melyben az ifjú megkezdte tanulmányait.

A rakoncátlan, de hallatlanul jó képességű ifjú csaknem minden tan-

tárgy iránt érdeklődött, de leginkább az irodalmat és a történelmet kedvelte. Az irodalom szeretete segítette őt abban, hogy megfelelő formát, módot, stílust találjon gondolatainak az nézeteinek, kifejezésére. Mégis az utóbbi tantárgyat, a történelmet szerette meg legjobban. Ebből is főként Franciaország múltja kötötte le figyelmét.

Ez érthető, hiszen a franciák általában nagyon szeretik a történelmet, és nem ok nélkül büszkéek hazájuk nagyszerű múltjára. A családi ráhatáson kívül ez is magyarázza, hogy az ifjú de Gaulle önfelédten vetette magát a történelem tanulmányozásába.

A kollégiumban átfogó, de meglehetősen egyoldalú történelmi ismeretekre tesz szert. A jezsuiták ugyanis úgy tanították a történelmet, hogy az kizárólag a háborúk, a csaták felsorolásából, a hadvezérek és királyok tetteinek leírásából állt. „Negyven király teremtette meg Franciaországot” — ez az elv határozta meg annak a történetfilozófiának a lényegét, melynek szellemében a kollégium növendékeit nevelték. Ebben a történelemben nem maradt hely az osztályharc számára. Mindenek fölött az isteni gondviselés és a hatalmasságok lángelméje uralkodott.

Charles azonban a történelemnek ilyen archaikus és konzervatív kifejtéséből is kihámoz egy eszmét, amely lehetővé teszi számára a *nemzeti tényező abszolút elsőbbségére alapozott átfogó világszemlélet kialakítását*. A nemzet az ő elképzelésében az élet örök eleme, amely a változó valóság leple alatt sértetlenül megmarad. Meggyőződése, hogy a történelem legfőbb célja, értelme és tartalma a francia nemzet léte és erősödése. *Mindennek Franciaország nagyságát kell szolgálnia*. A fiatal de Gaulle arra a szilárd meggyőződésre jut, hogy saját életét is ennek a célnak kell alárendelnie. „Már a kollégiumban tudta, hogy neki kell majd megmentenie Franciaországot” — mondta róla évek múltán öccse, Pierre.

Ezek a körülmények és a század-eleji ellentmondásos francia szellemi élet hatásai egész életére meghatározták gondolkodását és világszemléletét. Ezek motiválták pályaválasztásának, további sorsának alakulását is. 1908-ban, kollégiumi tanulmányainak befejezése után, a tiszti pályát választotta

élethivatásául. Ugyanis a katonai becsületről, a hadseregről úgy álmodozott, mint Franciaország felemelkedésének eszközéről.

1909 végén felveszik a francia társadalom elitje számára fenntartott Saint Cyr-i katonai főiskolára, amely biztosította a tisztí kaszt „kifogástalan” reakciós jellegét. Vágya teljesült. Megnyílt az út a hadseregbe — a nemzeti becsület és dicsőség letéteményes testületébe! A nagyszerű képességekkel rendelkező de Gaulle 1912. október 1-én kiváló minősítéssel végezte el a főiskolát és alhadnagyi rendfokozattal Pétain ezredében kezdte meg katonai pályáját. Ezután de Gaulle sorsa hosszú időre összekapcsolódik a konzervatív nézeteiről hírhedt Pétainéval.

Noha Molcsanov könyvében de Gaulle katonai pályafutásának ismertetése nem központi kérdés mégis igen hosszasan és történeti folyamatában ismerteti azt az eseményekben bővelkedő huszonnyolc esztendő, amelynek folyamán az ifjú alhadnagy edzett, nagy műveltségű, rendkívüli egyéniségű, tábornokká és Franciaország leendő „megmentőjévé” fejlődött.

Úgy gondolom, nem árt megemlíteni néhány fontosabb eseményt de Gaulle életének ebből a szakaszából sem. Annál is inkább, mert ez az az időszak, amikor de Gaulle nemcsak elődeinél és tanítómestereinél, hanem katona és politikus kortársainál is világosabban és messzebbre látott. Ezt igazolják azok a tettekben és írásos művekben megnyilvánuló cselekedetei, amelyekkel oly bátran és magabiztosan lépett fel a konzervatív francia hadvezérekkel és politikusokkal szemben, az idejétmúlt katonai doktrína, a túlhaladott katonai szervezet, s vele együtt a tehetetlen politikai vezetés megreformálásáért.

Kiváltképpen szükségét érezte mindennek az 1933-as világmegrázó gazdasági válság után hatalomra került hitleri fasizmus láttán. Talán csak megérezte, hogy a hitleri Németországgal szemben ismét fel kell készülni a harcra. E véleményének, lehetőségeihez mérten, hangot is adott, sőt, szemben a hivatalos katonai doktrínával, harcolt is meggyőződésének keresztülvi-teléért.

1932-ben Párizsba hívják, s kinevezik a Legfelsőbb Nemzetvédelmi Tanács titkárává, amely a miniszterelnök mellett az állam háborús felkészítésé-

vel foglalkozott. Most már megismerkedhetett az állam védelmével kapcsolatos valamennyi titkos tervvel, okmánnyal és döntéssel. Sőt, rábízák az intézkedések kidolgozását arra az esetre, ha háború miatt mozgósítani kell a közigazgatást, az ipart, a közszolgáltatást stb. Ebben a beosztásban nemcsak az oly áhított hatalomhoz került közelebb, hanem megismerte egyrészt azokat a roppant lehetőségeket, amelyek az ország erőforrásaiban rejlenek. Másrészt azt a hallatlan tehetetlenséget és vezetésre való képtelenséget is, mely az államapparátust és a legfelső katonai vezetést jellemezte. Látta, hogy a vezérkar élén álló elagott tábornoki kar, élén Pétainnal, még mindig első világháborús sémákban, technikában és doktrínákban gondolkodik. Képtelenek felismerni a változást, az új igényeket, ellene vannak minden ésszerű újításnak. Hallani sem akarnak például a harcokcsapatok fejlesztéséről, széles körű és önálló alkalmazásáról.

De Gaulle egymaga indult támadásba a készülő háború és a konzervatív francia hadvezetés ellen. Könyveket írt, melyekben saját terveit és eszméit fejti ki. 1932-ben kiadja A kard élén című munkáját, melyben kifejti véleményét a „körülményekhez” alkalmazkodó francia katonai doktrínáról — ez persze szemben áll a hivatásos nézetekkel —, a hadsereg helyéről és szerepéről a történelemben. Sürgeti, hogy adják vissza a hadseregnek a küldetéshez méltó helyét. Ez a mű egyébként jól tükrözi de Gaulle óriási képzettségét, klasszikus irodalmi stílusát és rendkívüli átfogóképességét. Ugyanakkor tükrözi de Gaulle saját felsőbbrendűségének szilárd tudatát és magába, mint olyan emberbe vetett megingatlan hitét, akit a sors küldött a nemzet gondjainak megoldására.

Ugyancsak a maradi, hivatásos doktrína elleni hadakozás volt a célja az 1934-ben megjelent A hivatásos hadseregért című művének is. Ez a könyve is hadseregszervezéssel, mégpedig a hivatásos páncélos-hadsereg szervezésének, harcászatának és hadászatának tömördek részletkérdésével foglalkozik, a könyv szerzőjére jellemző irodalmi stílussal. Ez az írásmód azonban nem homályosítja el a könyv zord, félelmetes mondanivalóját, sőt még fokozza drámaiságát. Felvázolja a bekövetkező dráma rémképét.

Sajnos a francia hadvezetés nem hallgatott a figyelmeztető szóra. Az ellenség azonban gondosan tanulmányozta de Gaulle elgondolásait. „Hitler tanácsadói jelentést készítettek a könyvről, amelyet a führer át tanulmányozott — írja Molcsanov —. Nagy figyelemmel olvasták és gyakorlati következtetéseket vontak le belőle.”

1940. május 10-én a Belgium területén tartózkodó francia csapatok saját bőrükön tapasztalhatták annak a német páncélos lavinának mindent elsöpörő erejét, amely nagyon is emlékeztetett a hivatásos hadsereg című könyvben vázolt csapásmérő páncélos erők alkalmazásának vázolt elvére.

A kilátástalan küzdelem és a fasisztáknak behódoló kapituláns kormány arra készítette de Gaulle tábornokot, hogy elhagyja Franciaországot és kezébe vegye hazája felszabadításának ügyét. Életének ötvenedik évében jött el az az idő, melyről ifjúkora óta álmodozott: hogy kimagasló hőstettet vigyen véghez Franciaországért. „Ő lett az egyetlen francia tábornok, az utolsó törvényes kormány egyetlen tagja, aki nyíltan, határozottan, visszavonhatatlanul elítélte az árulást és harcot kezdett” — írja Molcsanov. A történelem vihara ilyen tragikus körülmények között nyitotta meg de Gaulle számára a szinte elképzelhetetlen tekintély és szárnyalás lehetőségét.

1940. június 15-én délután de Gaulle a „Milan” romboló fedélzetére száll, másnap Londonba érkezik, s megkezdí, illetve folytatja a harcot a hazáját eláruló kormány és az országot megszálló fasiszták ellen. Szinte csak halhatlan kitartása, céltudatos elszántsága és magabiztossága volt az egyedüli segítőtársa a megkezdett munkában. Londonba érkezése után — Churchill hozzájárulásával — június 18-án este nyolc órakor a BBC-n keresztül szózatot intéz Franciaország népéhez. Beszédében leleplezi az áruló kormányt s az ellenállás zászlaja alá hívja a tiszteket, katonákat, a mérnököket, a munkásokat, minden igaz hazafit. Beszédét így fejezi be: „Bármi történjék is, a francia ellenállás lángja nem húnyhat ki, és nem is fog kihűyni.”

(Ezzel a legendás felhívással tulajdonképpen lezárul de Gaulle tiszti pályája, és megkezdődik az államférfi életének első szakasza.)

A beszédét tettek sora követi. De

Gaulle Londonban, a Saint Stephen's House egyik szűk helyiségében, a Temze partján „Szabad Franciaország” néven létrehozza az ellenállás irányító szervezetét. A bizottság megalakulásának bejelentése után, június 28-án, az angol kormány körlevélben jelentette be, hogy „de Gaulle tábornokot elismeri mindama szabad franciák vezetőjeként, akik... hozzá csatlakoznak, a szövetségesek ügyének védelmére”. Ez a nyilatkozat egyet jelentett az ideiglenes francia kormány megalakulásával és de Gaulle-nak kormányfőként való elismerésével. Mindez azonban még csak a kezdetét jelentette a harcnak. Hallatlan nehézségekkel, az akadályok sokaságával, a meg nem értés, a gyűlölködés és a diplomáciai manőverek váratlanabbnál váratlanabb változataival kellett megküzdenie. Mindemelllett figyelmét és energiáját az ellenállás megszervezésére igyekezett fordítani. Arra törekedett, hogy minél több olyan franciát gyűjtsön össze, aki kész fegyverrel a kézben harcolni a fasiszta megszállók ellen; hogy bázist teremtsen a gyarmatokon a harc sikeres megvívásához; s hogy visszaszerezze Franciaországnak a vereség nyomán elveszített „nagyhatalmi rangját”.

De Gaulle előrelátó politikájára vall, hogy Franciaország sorsának alakulásában számított a Szovjetunió háborúba való bekapcsolódására is. Már 1940-ben szóvá tette, hogy a háború kimenetelében jelentős szerepe lesz a Szovjetuniónak. Eppen ezért 1941. június 22-én, egy évvel a „Szabad Franciaország” megalakulása után, amikor a náci Németország megtámadta a Szovjetuniót, de Gaulle kijelentette: „... mivel az oroszok háborút folytatnak a németek ellen, mi feltétlenül velük vagyunk.” Egyidejűleg megparancsolta, jelentsék ki az ő nevében a szovjet nagykövetnek, hogy „a francia nép támogatja az orosz népet a Németország elleni háborúban. Ennek kapcsán katonai együttműködést szeretnének teremteni Moszkvával”.

A „Szabad Franciaország” és a Szovjetunió viszonyáról szólva Molcsanov hangsúlyozza, hogy de Gaulle minden ingadozás nélkül arra törekedett, hogy szövetségesi kapcsolatot építsen ki a Szovjetunióval. A Szovjetunió és Franciaország érdekei ugyanis közvetlenül sehol és semmilyen vonatkozásban nem ellenkeztek egymással. E szövetség

nemzeti és demokratikus jelleget öltött, míg az angolszász hatalmakkal megvalósult szövetségi viszony nem volt mentes az imperialista vetélkedéstől. A Szovjetunióval való szoros együttműködést de Gaulle a francia—orsz szövetség régi hagyományai egyenes folytatásának tartotta. Jellemző — jegyzi meg a szerző —, hogy de Gaulle mindig az „Oroszország” szót használja, amikor a Szovjetunióra gondol. Franciaország nagyságának harcosa mélységes tisztelettel adózott „az örök Orosz-hon” nagyságának, bármilyen ideológiai formában jutott is az kifejezésre.

Az angolszászoktól eltérőleg de Gaulle kezdettől hitt a Szovjetunió győzelmében és azt tartotta, hogy éppen Oroszország járul hozzá döntő mértékben a győzelemhez.

Az angolszász hatalmak természetesen nem jó szemmel nézték de Gaulle határozott törekvését a francia—szovjet szövetség megteremtésére. Am a tábornoknak hallatlanul fontos volt, hogy Moszkva mielőbb elismerje az ő szerveztét, hogy erősödjenek a „Szabad Franciaországnak”, mint Franciaország egyetlen képviselőjének pozíciói. Ez nem is késett soká. Amikor 1941. szeptember 24-én de Gaulle elnökségével megalakult a Francia Nemzeti Bizottság, amely gyakorlatilag kormányt jelentett, a Szovjetunió elismerte őt „mint az összes szabad franciák vezetőjét”. Majd biztosította de Gaulle-t, hogy a Szovjetunió megad minden támogatást a hitlerista Németország ellen folytatott közös harchoz, a győzelem után pedig Franciaország függetlenségének és nagyságának teljes helyreállításához.

De Gaulle a szovjet nagykövethez intézett levelében ezt írta: „A magam részéről, a szabad franciák nevében kötelem magam, hogy a Szovjetunió és szövetségesei oldalán fogok harcolni a közös ellenség fölötti végső győzelem kivívásáig.”

Szeptember 27-én pedig a tábornok a következő szövégi táviratot küldte Sztálinnak: „Most, hogy a Szabad Franciaország Szovjet-Oroszország szövetségese lett a közös ellenség elleni harcban, legyen szabad elragadtatással nyilatkoznom az orosz nép megingathatatlan ellenállásáról, hadseregeinek és hadvezéreinek bátorságáról és hősiességéről. Amikor a Szovjetunió minden erejét bevetette az agresszor el-

len, bizonyossá tette a még elnyomott népeket afelől, hogy a szovjet hadseregek hősiessége révén győzelem fogja koronázni a szövetségesek erőfeszítéseit és azok az új szálak, amelyek az orosz és a francia nép között szövődtek, kardinális elemet jelentenek majd a világ átalakításában.”

Miként a Könyv roppant gazdag anyaga tanúsítja, ez nemcsak ünnepélyes kinyilatkoztatás volt, hanem tettekben megnyilvánuló szilárd eltökéltség az ellenség szétzúzására. És még valami: de Gaulle-nak a Szovjetunió győzelmébe vetett szilárd hite.

Ettől kezdve a de Gaulle-i diplomácia mind jobban a Szovjetunióra orientálódik. A tábornok nagyon aktívan felhasználja a szovjet támogatást Angliához fűződő bonyolult kapcsolataiban. Erre szükség is volt, mert minél jobban erősítette kapcsolatait a Szovjetunióval, nyugati szövetségesei annál bizalmatlanabban nézték tevékenységét. Munkája pedig egyre sokasodott, hiszen a különböző hazai társadalmi rétegekben is szélesedő ellenállás tevékenységének összefogása és harcuk irányítása fölöttébb nagy feladatot rótt rá.

Kiváltképpen érdekesek Molcsanov könyvének azok a terjedelmes részletei, amelyben ezt a gigászi szervező munkát és a vele összefüggő, elképesztően sok bonyodalmat ismerteti. Az események sodrásából ismét és ismét kibontakozik de Gaulle különös egyénisége, rettenthetetlen alakja, amint megküzd Churchill-lel, az alnokság és a diplomáciai manőverek utólérhetetlen bajnokával, az általa alakított kormány és Franciaország nagysága helyreállításának elismertetéséért.

Az 1940. júniusától 1944. június 6-ig tartó küzdelem eredményeként de Gaulle az általa megalkotott kormány nevében, háta mögött saját kis hadseregével és a hazai ellenállók jelentős részének támogatásával, június 6-án rádióban bejelentette a francia népnek: „Megkezdődött a döntő csata... A csata Franciaországban, amely természetesen csata lesz Franciaországért... Franciaország fiai számára... szent kötelesség, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel üssék-verjék az ellenséget. Teljesítsétek pontosan a francia kormány parancsait... A vérünkben és könnyünkben duzzadt felhők mögül már áttör nagyságunk napja!”

És a Normandiában végre partra-

szálló angolszász haderők között francia földre lépve részt vettek hazájuk felszabadításában az új kormány katonái és hazai ellenállói is. A sikeresen előnyomuló csapatok győzelmei hatására összeomlott a kollaboráns vichyi rezsim is. Elérkezett az ideje az új hatalom megszilárdításának.

A szövetségesek már ideiglenesen elismerték de Gaulle kormányzói jogát, a tábornoknak azonban még meg kellett küzdenie azért, hogy az ország népe is elfogadja az ő hatalmát. De Gaulle azonban sokkal nehezebb csatát is megnyert már, mintsem hogy éppen e feladat előtt torpant volna meg. Hogy mégis milyen küzdelmes volt a hatalomhoz vezető út, megtudhatjuk Molcsanov professzor szépen árnyalt írásából. De megismerhetjük azt a de Gaulle számára oly felemelő pillanatot is, amikor 1944. augusztus 26-án a Daidalívnél és a Place de la Concorde-on elhaladva, a Notre Dame-i ünnepi szertartáson Párizs népe örömmámortól újongva ünnepelte a város felszabadítóját, a nemzeti egység és a remény jelképét. Ebből a hatalmas demonstrációból de Gaulle joggal vonta le a következtetést: a nép elfogadja őt, s tőle várja Franciaország nagyságának helyreállítását. Ő pedig vállalta a missziót, hiszen leghőbb vágya teljesült ezzel.

Es elkezdte kormányozni a felszabadított Franciaországot. Mint csakhamar kiderült, ez a kormányzás nem azok érdekeit szolgálta, akik életüket és vérüket áldozták Franciaország szabadságáért, nem azokét, akik demokratikus változást remélve bíztak de Gaulleban, hanem azokét, akik a háború előtti rend változatlan fenntartását kívánták. Világosan tudtára adta mindenkinek, hogy ő Franciaország nagyságának helyreállítására törekszik, de nem szándékozik új társadalmi alapokat létrehozni. Fellépett minden olyan társadalmi erő ellen — még az ő hatalomra segítő ellenállási szervezetek ellen is —, amely a legcsekélyebb demokratikus változást is igényelte.

„Megmentettem a hazát, sőt némely bűntörvényeket is” — ezekkel a szavakkal vonta meg de Gaulle tábornok háború alatti és közvetlenül a háború utáni tevékenységének mérlegét a Háborús emlékiratok harmadik kötetében. Vitathatatlan, hogy de Gaulle Párizs felszabadítása után is kemény harcot vívott Franciaország tekinté-

lyének megszilárdításáért, az ország érdekeiért, nagyhatalmi rangjának visszaszerzéséért. Ez azonban még távlati célnak bizonyult.

A háború utáni politikai elrendeződés hallatlan nehéz útját kellett megjárnia a tábornoknak. Hogy milyen nehéz volt, mégis miként sikerült célját megvalósítani e rendkívüli egyéniségnek, megismerhetjük saját emlékirataiból és Molcsanov könyvének logikai láncra fűzött egyes epizódjaiból, valamint azokból az egykor titkos vagy nyílt tárgyalásokból, amelyeket de Gaulle Franciaország nagyhatalmi rangjáért folytatótt — a Szovjetunió támogatásával — Churchill-lel és az Egyesült Államok elnökével az 1940—1944-es években.

Valóban sikerült-e megvalósítani de Gaulle politikai céljait? Erre a kérdésre a történelem már megadta a választ. Nem! Hiszen, ha külpolitikai téren ért is el korábban elképzelhetetlen eredményeket, a francia társadalom legégetőbb problémájának megoldásáért szinte semmit sem tett. S mint hamarosan kitűnt, ezek a társadalmi és belpolitikai szellőcskék csakhamar viharra fokozódtak, mely végveszéllyel fenyegette a nagyság oly rettenthetlen hívét. Ám szólhatnánk-e de Gaulle zsenialitásáról, politikai bátorságáról és előrelátásáról, ha bevárta volna sorsa beteljesedését? Aligha! Mindent megfontolva, célja megvalósítása érdekében, kitért a vihar elől. 1946. január végén benyújtotta a kormány lemondását. Visszavonult Colombey-i házába és máris készült a hatalomra való visszatérésre.

Ehhez azonban csaknem tizenhárom esztendeig kellett várakoznia, bár ez az időszak sem valamiféle passzív várakozással telt el. Nagyon is átgondolt tervekkel és tettekkel készült a hatalom legfelső csúcsára. A „tétlenség” éveiről is nagyon sok fontos részlet ismerhetünk meg Molcsanov könyvéből. Ám ezek az évek módot nyújtottak de Gaulle-nak arra is, hogy alaposan mérlegelje élete eddigi alakulását, politikai tevékenységét, megírja második világháborús tetteinek emlékeit.

Mínthogy ez idő alatt, a „sivatagi átkelés” éveiben, — ő nevezte így — születte meg a tábornok legnagyobb politikai és irodalmi műve, a Háborús emlékeim, mely nálunk is napvilágot látott, helyénvaló éppen itt néhány

szót szólni róla. Az emlékiratok de Gaulle önarcképét nyújtják, olyanak mutatják, amilyenek ő akart mutatkozni kortársai és az utókor szemében. Természetesen ezért, mert — mint minden emlékirat — rendkívül szubjektív. Am de Gaulle sajátos, intellektuális őszintesége — a szerző akarata ellenére — portrévá is teszi a három kötetből álló emlékiratot, vagyis ténylegesen olyanak mutatja be a szerzőt, amilyen a valóságban volt.

A Háborús emlékiratok meghatározott időszak története olyan formában, miként azt de Gaulle látta. Mind a három kötethez gazdag dokumentumfüggelékkel mellékelte. Jól ismert azonban, hogy a dokumentumok pontos idézése távolról sem elegendő egy korszak hű tükrözéséhez. Fontosabb e dokumentumok összeválogatása. Jellemző ebben a vonatkozásban, hogy az emlékiratok nem tartalmazzák az akkori idők számos igen fontos okmányát. Így nem találni bennük például a Nemzeti Ellenállási Tanács programját, a Francia Kommunista Párt okmányait és sok egyéb fontos, a korra meghatározó erővel ható dokumentumot.

Természetes, hogy az események leírása, elemzése és értékelése teljes összhangban van a szerző világnézetének sajátosságaival. Tulajdonképpen nélkülöz minden tudományos megközelítési rendszert, csupán saját intuíciót és egyéni nézeteit tükrözi, amelyek már gyermekkorában kialakultak benne. — Egyébként a memoár tömérdek érdekes, eredeti értékelést, jellemzést és gondolatot tartalmaz, leírása pedig páratlan lelkiismeretességet tükröz. De Gaulle nagy műgonddal írta és írta át kéziratát, válogatta össze az anyagot és nagy türelemmel tökéletesítette irodalmi formáját.

Térjünk azonban vissza de Gaulle politikai pályájának további alakulásához, hiszen a „reménység éveit” beteljesültek, és 1958-ban ismét eljött a tábornok oly régen várt napja. Mivel a Negyedik Köztársaság kormányának rövidlátó gyarmati politikája zsákutcába vezette az országot, a helyzet ismét határozott, keménykezü politikust kívánt.

De Gaulle felismerte, hogy a nemzeti felszabadító mozgalom roppant nyomására elkerülhetetlen a régi gyarmati rendszer összeomlása, és hogy függetlenséget kell adni Algériának.

A Franciaország külpolitikai tevékenységét súlyosan korlátozó algériai háború végeztével de Gaulle intézkedéseket kezdett foganatosítani abban az irányban, hogy megszabaduljon azoktól a kötelezettségektől, amelyek kíméletlenül a NATO katonai integrációs rendszere alá kényszerítették az országot.

Ezekben a lépésekben kétségtelenül kifejezésre jutott Franciaország önálló, független külpolitikai irányvonalának erősítésére irányuló tendencia. Jóllehet befolyásos, amerikai barát „atlanti” körök nyíltan elégedetlenek voltak ezzel az orientációval, de Gaulle nyíltan szembeszállt az Egyesült Államok nyugat-európai hegemoniára való törekvésével. Kemény ellenállást tanúsított azzal a washingtoni elgondolással szemben, hogy hozzák létre a hírhedt „sokoldalú nukleáris erőt”, valamint az Egyesült Államoknak azzal a próbálkozásával szemben, hogy a Közös Piacot belefoglalja, helyesebben feloldja valamiféle atlanti közösségben.

Kategorikusan ellenezte De Gaulle azt is, hogy a Közös Piacban bevezessék a „nemzetekföltöttiség” elvét, amelyben nem ok nélkül látta Franciaország függetlenségének veszélyeztetőjét. De Gaulle kezdetől fogva élesen elítélte az amerikaiak indokfai agresszióját. A szerző megemlíti, hogy 1961-ben, amikor John Kennedyvel találkozott, de Gaulle tábornok már megjósolta az amerikaiak vietnami katonai kalandjának szükségszerű bukását. Még inkább elítélte Izrael agresszióját az arab országok ellen és azt, hogy Washington támogatta ezt az agressziót.

A szerző kimutatja, hogy amilyen mértékben erősödött az önállósági tendencia Franciaország külpolitikai irányvonalában, de Gaulle számára annál nagyobb időszerűsége tett szert a Szovjetunió és Franciaország közeledésének kérdése. Az enyhülés problémájának megoldásában való aktív részvétel nélkül — mutat rá a könyv — „szó sem lehetett volna világnagyhatalmi világpolitikáról, ami de Gaulle legfontosabb célja volt”.

Molcsanov azt írta, hogy de Gaulle véleménye szerint a nemzetközi feszültség enyhítése „elsősorban európai probléma”, s hogy éppen Európában kell megtenni a legfontosabb lépéseket ebben az irányban. Idézi de Gaulle-

nak azt a megállapítását, hogy erre a Szovjetuniót és Franciaországot „maga a történelem, a két ország természete és népeik akarata választotta ki”. Egyebek között ezeken az elképzeléseken alapult az a döntés is, hogy a Szovjetunióval való kölcsönös közeledésre, a szovjet—francia együttműködés valamennyi területének fejlesztésére kell törekednie.

Ennek az elgondolásnak a megvalósítása jegyében került sor de Gaulle 1966. június—júliusi moszkvai látogatására is. Ezen a látogatáson és az ott folytatott tárgyalásokon — melyről a szerző részletesen beszámol — alapozták meg azt a tárgyalási sorozatot, melynek eredményeként tovább szélesedtek és mélyültek a két állam közötti együttműködés határai. Ezek a megértés és együttműködés jegyében fogant megállapodások végeredményükben a nemzetközi stabilitáció és a béke támaszai lettek Európa és a világ népei számára.

De Gaulle belpolitikájáról szólva a szerző kimutatja, hogy erős személyi hatalmára támaszkodva nem csekély szolgálatot tett a francia nagytőkének. A termelés hatékonyságának a rentabilitásnak és a versenypésségnek a jelszavaival folytatott gazdaságpolitika — jegyzi meg a szerző — súlyosan érintette a munkások, az alkalmazottak és a kisiparosok helyzetét. De Gaulle-nak ideig—óráig sikerült feltartani az ország dolgozóinak elégedetlenségét, akik szembeszálltak az állammonopolista reakciós szociálpolitikával. Az 1968. májusi—júniusi viharos események során azonban feltárult az a mély szakadék, amely de Gaulle külpolitikai tevékenységének arányai és bátorsága, másrészt belpolitikájának, kiváltképpen szociálpolitikájának kor-

látolt volta között tátongott. Mint Molcsanov írja, ezek az események jelentették de Gaulle politikai pályafutása hanyatlásának kezdetét.

Befejezésül a szerző hangsúlyozza, hogy Charles de Gaulle egyénisége és politikája nem kis nyomot hagyott Franciaország történelmében. 1970. november 9-én bekövetkezett halála — mint azt a Francia Kommunista Párt is hangsúlyozta — nem hagyott közönbösen egyetlen franciát sem. Nagy műveltségű, hallatlan munkabírási ember volt, akit tiszteltek és megbecsültek az egész világon.

„A világ szemében — írja Molcsanov — életének több szakaszában ő személyesítette meg Franciaországot, mint a világ civilizációjának és békéjének védelmezőjét. Elragadtatást váltott ki ennek a rendkívüli embernek a személyisége, jelleme, szeretete minden érték iránt, hite önmagában és az ügyben, amelyért harcolt.”

Más oldalról viszont de Gaulle nem volt ideális alakja az „emberiség jótevőjének” és a haladó törekvéseknek. Nem ritkán éppen a konzervatív politikus arcát mutatta, aki gyakorlatilag a kapitalizmus hanyatló világát szolgálta. Egy alkalommal maga a tábornok mondotta: „Engem olyanok kell elfogadni, amilyen vagyok, vagy egyáltalán nem kell elfogadni.” A könyv írója, Molcsanov professzor is ilyennek látta de Gaulle-t.

Minden, ami Charles de Gaulle életével és munkásságával kapcsolatos, immár történelem. Számos kérdés, melyet megoldott, vagy megkezdett, ma sem vesztett időszerűségéből. Talán ebben foglalható össze Molcsanov művének végső mondanivalója.

Sztana Béla

DR. PÁLFY JÓZSEF—NOVÁK ZOLTÁN

ATLANTI PAKTUM 1949—1974

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1974., 341 p.)

1949 áprilisában az amerikai munkaügyi minisztérium auditóriumában 12 nyugati ország külügyminisztere aláírta az Északatlanti Szerződés alapokmányát. Az ünnepélyes aktus után Truman, az USA akkori elnöke, a kö-

vetkező szavakkal fordult a vezető diplomatákhoz: „Önök olyanok, mint tizenkét háztulajdonos, akik közösen vállalják a szomszédságból adódó teendőket.”

Vajon mi célból alakult az „atlanti